

Ivan Andrijanić*

HRVATSKA I INDIJA: KULTURNO-POVIJESNE I GOSPODARSKO-POLITIČKE VEZE

Sažetak

Hrvatski i Indiju vežu duboke veze koje potječu iz drevne starine indoeuropskoga jezičnoga, ali i kulturnoga jedinstva koje se očituje u ostacima slavenske pretkršćanske baštine sačuvane u folkloru i pučkoj kulturi. Radoslavu Katičiću dugujemo sintezu tragova „naše stare vjere” u poredbenoj i povijesnoj indoeuropeističkoj perspektivi. Dubrovački su trgovci već u 16. stoljeću bili prisutni na zapadnoj obali indijskoga poluotoka. Osobito su bili važni u kulturnoj razmjeni hrvatski misionari, posebice bosonogi karmelićanin Filip Vesdin koji je u Rimu 1790. objavio prvu tiskanu sanskrtsku gramatiku u Europi. Na Sveučilištu u Zagrebu sanskrtska je nastava započela 1876., a studij indologije utemeljen je 1959. Kulturnu razmjenu nisu u tolikoj mjeri pratile gospodarske aktivnosti koje su, usprkos znatno boljim trendovima, u posljednjih nekoliko godina još uvijek znatno ispod mogućnosti. Trendovi ipak najavljuju da će u bliskoj budućnosti doći i do znatno jače gospodarske suradnje između Hrvatske i brzorastućega indijskoga gospodarstva.

Ključne riječi: Indija, kultura, misionari, diplomacija, Hrvatska

1. Uvod

Posljednjih godina svjedočimo velikomu ekonomskom rastu Republike Indije. Iako je u posljednjim dvjema godinama rast sa 7,9 % BDP-a (2016.) postupno padao do 5,7 % u drugom tromjesečju 2017., opet je u trećem tromjesečju 2017. zabilježen rast od 6,3 % (Monthly Economic Newsletter,¹ 2017). Projekcije za 2019. predviđaju opet rast i do 7,28 %. Gospodarski rast mijenja sliku suvremene Indije koja se iz zemlje siromaštva i oskudice postupno preoblikuje u zemlju snažnoga gospodarskog zamaha, zemlju razvoja suvremenih, osobito digitalnih tehnologija. Indija je oduvijek bila prostor

* doc.dr.sc. Ivan Andrijanić, Odsjek za indologiju i dalekoistočne studije, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, iandrij@ffzg.hr

¹ Vidi također i *Monthly Economic Report* koji izlazi na mrežnim stranicama Ministarstva financija Vlade Republike Indije. Brojevi od 2000. do danas dostupni su na poveznici: <http://dea.gov.in/monthly-economic-report-table>.

iznimno istančane kulture, zemlja osobitoga starodrevnog književnog i religijskoga nasljeđa. Po tom je nama i danas poznata, iako se sve više kroz medije probijaju i vijesti o indijskim gospodarskim uspjesima i razvoju. Indija sve više pokazuje da nije samo zemlja kulture, duhovnosti i drevnih ruševina. Polagano se, ali sigurno pokazuje da Indijci nisu okrenuti samo introspekciji, duhovnosti i isposništvu, već da itekako pokazuju senzibilitet za materijalno i za unapređenje svojih životnih prilika. Gospodarski rast podrazumijeva i rast političkoga i kulturnoga utjecaja u svijetu. O rastu političkoga i gospodarskog utjecaja svjedoči i činjenica da je u 2017. Indija bila najveći svjetski uvoznik oružja uz vlastitu sofisticiranu obrambenu industriju koja je uspjela izgraditi i uvesti u uporabu višenamjenski borbeni zrakoplov četvrte generacije i nosač aviona koji bi prema najavama ove godine trebao biti uvršten u flotu.

Članak će se usredotočiti na hrvatsko-indijske kulturne odnose koji imaju staru tradiciju, ali će se nešto reći i o trenutačnim gospodarskim vezama koje, kao i kulturne, valja njegovati i unapređivati na dobrobit naše razmjerno male, ali bogate Hrvatske i indijskoga diva koji se budi iz usnulosti. U prvome će dijelu ovoga sažetog pregleda biti opisane jezične veze hrvatskoga jezika s jezicima sjevernoga djela indijskoga potkontinenta, dok će u nastavku biti riječi o književnim i kulturnim vezama, o hrvatskim putnicima i misionarima u Indiji, dok će posljednji dio članka bio posvećen hrvatsko-indijskim gospodarskim i političkim odnosima.

2. Hrvatski i indoarijski jezici

Na sjeveru se indijskoga potkontinenta danas govori skupinom jezika koje nazivamo novoindoarijskim jezicima. Na jugu se govore dravidski jezici uz manje jezične skupine austroazijske jezične porodice razasute po području indijskoga potkontinenta. Najveći je među novoindoarijskim jezicima sjeverne Indije hindski jezik koji je materinji jezik za 422 048 642 govornika prema popisu stanovništva Indije iz 2001.² To ga čini četvrtim jezikom na svijetu prema broju izvornih govornika iza kineskoga, španjolskoga i engleskoga jezika. Hindski nije jedini novoindoarijski jezik; postoji još niz službenih, standardiziranih jezika poput bengalskoga (83 369 769 govornika u Indiji i još oko 90 000 000 u Bangladešu), maratskoga (71 936 894), urdskoga (51 536 111 u Indiji i oko 13 000 000 u Pakistanu), guđaratskoga (46 091 617) i ostalih (http://www.censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_Online/Language/Statement5.aspx). Zajedničko je svim tim jezicima sjevernoga dijela indijskoga potkontinenta da pripadaju istoj jezičnoj grani indoeuropske jezične porodice koju nazivamo indoiranskom što znači da su svi srodni i zajedničkoga podrijetla s iranskim jezicima. Ali to znači i da su se svi ti jezici razvili iz zajedničkoga jezika pretka, staroindoiranskoga. Iz

² Podaci iz popisa stanovništva iz 2011. nisu još dostupni.

tog se zajedničkog indoiranskoga jezika pretka razvio na tlu indijskoga potkontinenta sredinom 2. tisućljeća staroindoarijski jezik koji se javlja u dvama oblicima: starijem vedskom jeziku i sanskrtu, klasičnom staroindoarijskom jeziku kojega su normirali staroindijski gramatičari, a nastavili prenositi i njegovati učeni krugovi. Iz staroindoarijskih su se jezika razvili srednjoindoarijski jezici iz kojih su se naposljetku od oko 10. st. n. e. stali razvijati novoindoarijski jezici. Svi su ti indoarijski jezici, od jezika pretka pa do jezika potomaka na čelu s hindskim u rodu s hrvatskim jezikom. Balto-slavenska grana, kojoj pripada hrvatski jezik, jedna je od grana velike indoeuropske jezične porodice kojoj pripada i indoiranska jezična grana. Jezike koji pripadaju istoj jezičnoj porodici nazivamo genetski srodnima jer svoje podrijetlo vuku iz zajedničkoga prajezika iz kojega su se razvili. Zato su indijski jezici, pa tako i sanskrt i hindski, genetski srodni hrvatskomu jeziku. Taj nam jezik predak nije očuvan u izvorima, ali je pažljivom usporedbom jezika potomaka sustavno rekonstruiran. Iako je od raspada indoeuropske jezične porodice prošlo mnogo tisuća godina, u mnogim je riječima i danas očita podudarnost. U tablici se mogu vidjeti neke podudarne riječi na sanskrtu, klasičnim jezicima i na hrvatskome. U zadnjem je stupcu rekonstruirani indoeuropski praoblik obilježen zvjezdicom.

sanskrt	hindski	grčki	latinski	staro-slavenski	hrvatski	ie. praoblik
mātar	mām	μήτηρ	māter	mati	mati	*meh ₂ tēr
bhrātar	bhāī	φράτηρ	frāter	bratrъ	brat	*b ^h reh ₂ tēr
mūš	mūs	μῦς	mūs	myšь	miš	*muHs
trayas	tīn	τρεῖς	trēs	trъje, tri	tri	*treyes
daśa	das	δέκα	decem	desęty	deset	*dekmt

Unutar velike indoeuropske jezične porodice indijski (i iranski) jezici imaju i neke posebne veze sa slavenskima kojima pripada i hrvatski. Tako se indoeuropski jezici dijele na kentumske i satemske prema odrazu palataliziranih velarnih glasova (*k, *g, *g^h) koji se u kentumskim jezicima (grčki, italski, germanski, toharski, keltski) depalataliziraju, dok se u satemskima (balto-slavenski, indoiranski, armenski i albanski) odražavaju kao afrikati koji se dalje razvijaju u frikative. Tako je riječ za „sto” u sanskrtu *śatām*, litavskom *šimtās*, staroslavenskome *sto*, u hrvatskom *sto*. U kentumskim: latinski *centum* /kentum/, njemački *hundert* itd.

Unutar satemske grupe jezika indoiranski jezici imaju posebne sveze s baltoslavenskim jezicima, pa tako i s hrvatskim. Tako su primjerice u deklinaciji podudarni nominativi jednine osnova na *-r* u kojima *-r* ispada (*meh₂tēr- „mati”: skt. *mātā*; stsl. *mati*; lit. *mótė* „žena”; *d^hugh₂tēr- „kći”: skt. *duhitā*; stsl. *dvošti*; lit. *duktė*). U drugim je jezicima *-r* očuvano: grč. *μήτηρ*; lat. *māter*; staroirski *mathir* itd. Podudarni su oblici za dvojinu (skt. *akṣī*, stsl. i hrv. oči). Sličnosti su zamjetne i u zamjeničkoj deklinaciji

(skt. *ahám*; av. *azām*; stsl. *azъ* „ja”; skt. *máma*; stperz. *manā*; stsl. *mene* hrv. mene itd.) ili zamjeničkim prilozima (skt. *kadā́*; stsl. *kъde*; hrv. kada).

U vokabularu indoiranski jezici dijele s baltoslavenskim riječi ili sufikse koji nisu poznati u drugim indoeuropskim jezicima. Tu su posebno važne dvije riječi, silno važne za religiju: staroiranskoj (avestičkoj) riječi *spanta* podudarna je stsl. riječi *svętzъ* (hrv. svet). Ili sanskrtka riječ *bhaga* „podjelitelj, gospod, Bog” koja je srodna samoj riječi „Bog” (staroperzijski *baga*). Korijen imena slavenskoga boga Peruna srodan je sa korijenom indijskoga imena boga munje Parđanye (poljski *poiron* „grom, munja”, litavski *Perkūnas*). Drugi su primjeri zajedničkih podudarnosti primjerice sanskrtka riječ *kṛṣṇá* (stperz. *kirsan*) kojoj odgovara stsl. *črъnъ*; hrv. crn; zatim skt. *girí*; av. *gairi*; stsl. i hrv. gora; ili skt. *oṣṭha* koja odgovara stsl. i hrv. usta). Tu su i glagoli poput skt. *hávate* (av. *zavaiti*) kojemu odgovara stsl. *zovętzъ*; hrv. zvati; ili skt. *bháyate* kojemu odgovara stsl. *bojъ se*; (hrv. *bojati se*) itd.

Riječ za pjenu primjerice u indoiranskim i baltoslavenskim (skt. *phéna*; stsl. *pěna*; lit. *spáinė*; stperz. *spoayno*) ima sufiks *-n*, za razliku od podudarnih latinskih *spūma* i eng. *foam*.³

To su bili samo primjeri indijskih i iranskih riječi podudarnih sa slavenskima koje ukazuju na poseban odnos između nekoga starijeg oblika indoiranskoga i nekoga indoeuropskog dijalekta koji će se razviti u baltijske i slavenske jezike. To navodi na moguć zaključak da su govornici tih dijalekata mogli živjeti jedni do drugih u dubokoj davнинi. Osim podudarnih riječi koje su karakteristične za indoiranske i baltoslavenske riječi, postoji i niz riječi kojima nalazimo srodnica i u drugim indoeuropskim jezicima. kao jedan markantan primjer može se navesti skt. *agni* koji je srodan hrv. oganj, ali i latinskome *ignis*.

Iako su već stari pisci i putnici u Indiju primjećivali sličnosti indijskih jezika s europskima,⁴ u početak se znanstvenoga bavljenja poredbenim jezikoslovljem mogu staviti djela Friedricha Schlegela (1806) i Franza Boppa (1816). Međutim, u standardnim jezikoslovnim priručnicima često se izostavlja djelo Filipa Vesdina, redovnika reda bosonogih karmelićana i misionara u južnoj Indiji koji je u samim početcima bavljenja podudarnostima u indoeuropskim jezicima odigrao veliku ulogu. Filip Vesdin (1748. – 1806.), redovničkim imenom Paulinus a Sancto Bartholomeao, bio je Hrvat rođen u Cimofu (Hof auf Leithagebirge) u Donjoj Austriji koji je 1790. objavio prvu sanskrtku gramatiku u Europi. Uz sanskrtku gramatiku objavio je i dvije studije o podudarnosti sanskrta sa iranskim jezicima (avestičkim i staroperzijskim) i o podudarnosti sanskrta s latinskim: *De antiquitate et affinitate linguae Zendicae*,

³ Lat. *spūma*<ie. *spoHi-m- (De Vaan, 2002: 583). Matasović (2004: 126) rekonstruirao ie. oblik kao *spoHimn-G. jedn. *spHimnos u srednjem rodu sa sufiksom *-mn-.

⁴ Marcus Zuerius van Boxhorn (1612. – 1653.) prvi je govorio o prajeziku iz kojega su se razvili germanski, latinski, grčki, perzijski, sanskrt, slavenski i baltijski jezici, a koji je nazivao skitskim (vidi Beekes, 2011: 12).

Samscrdamicae et Germanicae dissertatio (1798) i *De Latini sermonis origine et cum Orientalibus linguis connexione dissertatio* (1802)⁵ koje na osnovi podudarnosti riječi po prvi put na sustavan način i s priličnom točnošću⁶ pokazuju srodnost sanskrta, avestičkoga (ali i pehlevskoga), latinskoga i njemačkog jezika.

Hrvati su imali učešća i u pribrajanju slavenskih jezika indoeuropskoj jezičnoj porodici. Danas se to smatra samorazumljivim, ali u samim se počecima indoeuropskoga jezikoslovlja slavenski jezici još nisu smatrali pripadnicima iste jezične porodice s indijskim, iranskim, latinskim, grčkim, germanskim i keltskim. Tako su na to počeli upozoravati grof Golovkin (1809), Friedrich Adelung (1811), W. S. Majevski (1816), Anton Jungman (1821). Ali tek je Antun Mihanović objavio sustavnu studiju (1823) o 200 podudarnih slavenskih (mahom hrvatskih) i sanskrtskih riječi.⁷

3. Hrvati i indijska kultura i civilizacija

U najstarijem sloju kulturnih veza Hrvata i Indijaca svakako stoje, osim jezičnih podudarnosti, i opće kulturne značajke koje sežu u pradavno doba indoeuropskoga jedinstva. Naše narodne pjesme i pripovijesti čuvaju mnogo od zajedničkoga indoeuropskog nasljeđa. Mnogo je takva materijala skupio i objavio između 1885. i 1890. Natko Nodilo pod nazivom *Religija Srba i Hrvata na glavnoj osnovi pjesama, priča i govora*.⁸ Nodilo je pretpostavio da su u mnogim elementima narodnoga pjesništva sačuvane potisnute česti stare slavenske vjere i mitova koje Nodilo uspoređuje s drugim indoeuropskim predajama, osobito indijskom. Ježić (1984: 2065) smatra da u njegovu djelu mnoge etimologije još valja provjeriti, ali da obilje građe i primjera potvrđuje njegove ideje. Usporedbe redovito priziva upravo Indija u kojoj su sačuvane Vede (najstariji slojevi oko 2. tisućljeća pr. Kr.), starodrevni korpus svete predaje koji u najstarijim slojevima čuva mnogo od indoeuropske starine.

Strogu filološku obradu materijala učinio je Radoslav Katičić. Tragom velikih ruskih filologa Vjačeslava Vsevolodoviča Ivanova i Vladimira Nikolajeviča Toporova, objavio je niz članaka (*Wiener slavistisches Jahrbuch*, 1987–1994, 1996, 1998, 2001) o staroj vjera Hrvata i Slavena gdje je čak rekonstruirao elemente pretkršćanske religije i mitologije koje su Hrvati donijeli u svoju sadašnju domovinu. Ti su elementi sasvim bliski i sukladni starim mitovima i hijeratskom pjesništvu sačuvanom u Vedama, najstarijim indijskim svetim tekstovima što sve upućuje na staru zajedničku svetu

⁵ Detaljnije o Vesdinovoj studiji *De Latini Sermonis Origine* vidi u Jauk-Pinhak (1984a) i Andrijanić (2017).

⁶ Od 260 parova riječi koje je Vesdin smatrao srodnima, pokazalo se da 200 parova i suvremena znanost smatra srodnima (Andrijanić, 2017) što je za to pionirsko doba izvrstan rezultat.

⁷ Borissoff je (2015) utvrdio da je Mihanović točno odredio 98 od 200 parova srodnih riječi, što je također bio veliki uspjeh za vrijeme kad zakoni glasovnih promjena još nisu bili razrađeni.

⁸ Pretisnuto kao *Stara vjera Srba i Hrvata*, 1981.

predaju iz vremena indoeuropskoga jezičnoga i kulturnoga jedinstva. Među Katičićevim se rezultatima ističu rekonstrukcije svetih formula slavenske usmene predaje iz mitova o sukobu Peruna i Velesa. Srodni su motivi sačuvani u Indiji u mitovima o sukobu gromovnika Indre s Valom i Vřtrom. Katičićeva su istraživanja objavljena zadnjih godina na hrvatskome jeziku u njegovoj velebnoj pentalogiji *Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine: Božanski boj* (2008), *Zeleni lug* (2010), *Gazdarica na vratima* (2011), *Vilinska vrata* (2014) i *Naša stara vjera* (2017).

Osim drevne zajedničke tradicije koja nas svakako čvrsto veže uz narode Indije, i tijekom povijesti bilo je određenih književnih dodira između naroda Indije i Hrvata. Vijesti iz Indije već su nosili grčki i rimski pisci Herodot, zatim Ktesij i Megasthen čije su se knjige o Indiji (obje nazvane Ἰνδική) sačuvala samo u fragmentima, zatim Diodor sa Sicilije, Strabon, Plinije i Arijan. Poslije su opise ostavili i europski putnici kao Marco Polo krajem 13. stoljeća, zatim Jordanus iz Katalonije u 14. stoljeću, Afanasij Nikitin u 15. stoljeću, Diogo de Couto u 16. stoljeću i drugi.

Dva su značajna indijska djela u srednjem vijeku došla u Europu pa tako i do nas: 1. *Pañcatantra*, zbirka poučnih priča o vladarskom umijeću s elementima basne i 2. legende o Buddhinu životu zaodjenute u kršćansko ruho.

Pañcatantra je u 6. st. prevedena na pehlevski, srednjeperzijski jezik. Na temelju toga je prijevoda Abdulah ibn ul Muqaffa u 8. st. izradio arapski prijevod pod naslovom *Kelila ve Dimna*. Na latinski je djelo prevedeno posredstvom hebrejskoga, a s latinskoga je prevedeno na mnoge europske jezike, pa tako i na grčki s kojega je pod naslovom *Stefanit i Ihnilat* djelo prevedeno na staroslavenski jezik srpske i bugarske redakcije.⁹ Katičić (2008: 225) pokazuje da je u toj staroslavenskoj inačici, starijoj od 15. st. posve sačuvan indijski kontekst. Prema Katičiću (2008: 226), srpski i bugarski prijevod nisu ostavili traga u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti, ali su priče iz *Pañcatantre* sačuvane u folklornoj i narodnoj predaji Hrvata. Jedan je od francuskih prijevoda došao i do Matije Antuna Relkovića koji je djelo 1767. preveo na hrvatski pod nazivom *Čudoredne pripovjedke Pilpaj Bramine indijanskoga mudroznanca*. Još je jedan Hrvat, Vinčentije Bratuti iz Dubrovnika u 17. stoljeću preveo jednu tursku inačicu perzijskoga prijevoda *Pañcatantre*, ali na španjolski jezik.¹⁰ Drugo je važno srednjovjekovno djelo indijskoga podrijetla legenda o Barlaamu i Jozafatu sačuvano u hrvatskoj glagoljaškoj tradiciji, koju je na čakavski u 18. st. preveo Petar Macukat Splitsčanin. Izvor za legendu o Barlaamu i Jozafatu sanskrtsko je djelo *Lalitavistara*, životopis Buddhin. Svetčevo ime Jozafat zapravo je sanskrtski Bodhisattva iskrivljeno u

⁹ Za tablični prikaz prijevoda *Pañcatantre* vidi Matišić (1999: 240).

¹⁰ *Espejo politico y moral para principes y ministros y todo genero de personas (Ogledalo političko i moralno za vladare, ministre i osobe sviju vrsta)*. Pisac sebe opisuje kao „Tradusido de la lengua turca en la castellana por Vicente Bratuti raguseo interprete de la lengua turca de Felipe quarto rey de las Españas &c.” (Prevedeno s turskoga na kastiljanski jezik od Visenta Bratuta Dubrovčanina, tumača za turski jezik Filipa IV., kralja Španjolske itd.) (Katičić, 2008: 227).

brojnim prijevodima i preradama. U 6. ili 7. st. djelo je prevedeno na pehlevski, odatle na arapski i sirijski pa na staroslavenski i latinski odakle je došlo i u naše krajeve. Latinsku inačicu spominju Marko Marulić, a poslije i kajkavski pisci Juraj Habelić, Štefan Zagrebec i Štefan Fuček.

Legenda o apostolu Tomi koji je prema predaji u Indiji propovijedao kršćanstvo bile su poznate u hrvatskim krajevima i spominju se u Novljanskome brevijaru iz 1495. i drugim glagoljaškim brevijarima (Ježić, 1984: 2065). U legendama o Tomi Indija se opisuje kao neznabožačka zemlja idola, žrtvovanja i hramova (Katičić, 2008: 231).

Drugačije opise Indije kao bogate zemlje izobilja možemo naći u *Aleksandridi*, romanu iz trećega ili četvrtoga stoljeća o Aleksandru Velikom pripisanome Kalistenu. Roman je preveden na većinu srednjovjekovnih književnih jezika odakle je našao put a i do nas gdje se spominje u 14. stoljeću u Zadru kao roman vjerojatno na hrvatskoj redakciji staroslavenskoga. Sačuvane su samo inačice u latiničnim i ćiriličnim prijepisima iz 16. i 18. st. Aleksandrov je pohod u Indiju osobito bogato opisan pod utjecajem legende o svećeniku Ivanu, vladaru bajoslovno bogate i čudesne Indije koji zove bizantskoga cara da mu bude slugom. Legenda o svećeniku Ivanu, indijskome caru, preveli su hrvatski glagoljaši pod naslovom *Slovo o indijskom carstvu*. Oko 13. stoljeća taj je tekst ušao i u srpsku književnost odakle su ga preuzeli Bugari i Rusi. Rukopisi koji pripadaju srpskoj redakciji čuvaju se u zbirci srpske patrijaršije u Beogradu i u sofijskoj Narodnoj biblioteci (Katičić, 2008: 232). Na *Slovo o indijskome carstvu* oslanja se Marin Držić u prologu Dunda Maroja gdje se javlja negromant (čarobnjak) Dugi Nos „od Velicijeh Indija”. Osim u Držića, legendarni motivi o Indiji iz spisa o svećeniku Ivanu ušli su i u srednjovjekovnu pučku zbirku *Lucidar* iz 12. stoljeća koja je s njemačkoga, posredstvom češkoga prijevoda, prevedena na staroslavenski i sačuvana na glagoljici u Žgombićevu i Petrisovu zborniku koji potječu s otoka Krka (Katičić, 2008: 234–235).

Na određeni se način Indija javlja i u dvama djelima iz 19. stoljeća, koja ovdje valja spomenuti. Radi se o djelima *Indianski mudroznanac* (1825) franjevca Marijana Jaića¹¹ i kajkavske prerade *Indianski mudroznanec* (1833) Josipa Marića.¹² Oba su ta prijevoda nastala prema djelu pod naslovom *Economy (The) of Human Life, translated*

¹¹ Djelo je 1813. s njemačkoga jezika preveo major brodske regimente Martin Pustaić. Djelo je ostalo u rukopisu, a dotjerao ga je i objavio fra Marijan Jaić kao *Indianski mudroznanac, illiti Nacsin i vishtina kako csovik na svitu xiviti mora, da Bogu ugoditi, opshitini hasnovit, i srichan biti more; s' nadometkom nikojim priricsjah i chudorednimh naukah primudrog' Katona, po gosp. Martinu Pustaichu ... potlam po Marianu Jaichu ...* U Budimu, Pritiskano slovima kraljevske, mudroucsne skupshatine, 1825. (u osmini, VIII+123 str.) (Korade, 1997: 387–388).

¹² *Indianski mudroznanec, ili nachin kak chlovek vu drustvu lyudih szrechen biti more*. Kratka nekoja na krepost zpadajucha razumna izrechenya, koja nekoj stari Brakman popisana oztavil odovud na vnoge vucheneh narodov jezike vezda pako na Horvatzki jezik preneshen po Josefu Marichu, Kl. B. Z. 1833. Vu Zagrebu, Pritizkano pri Ferenczu Suppan (16*, /15/+54+/2/ str.) (Korade, 1997: 391).

from an Indian Manuscript, written by an ancient Bramin koje je izašlo u Londonu 1750.¹³ i bilo je vrlo popularno u Europi. Tradicionalno se djelo pripisivalo Lordu Chesterfieldu (Korade, 1997: 390), dok Lazarević Di Giacomo (2011) pripisuje djelo Robertu Dodsleyju.

Prve prave prijevode indijskih djela sa sanskrta na hrvatski učinio je Pero Budmani: pripovjedno djelo *Vetālapañcaviṃśati* (1867), Kālidāsina slavna drama *Śakuntalā* (1879). Tomo Maretić, nekadašnji profesor sanskrta na Sveučilištu u Zagrebu i prevoditelj Ilijade, Odiseje i Eneide, preveo je sa sanskrta *Nalopākhyānu*, dio velikoga epa *Mahābhārata*, koju je objavio u Beogradu 1924.

U novije doba Indija je prisutna u Tina Ujevića koji piše o Paulu Deussenu, indologu i izučavatelju indijske filozofije i o Gandhiju (Ježić, 1984: 2067). Od naših književnika, indijske su teme najzastupljenije u djelu Vesne Krmpotić koja sastavlja antologiju prijevoda indijske poezije Hiljadu lotosa (1971), a u svojem se djelu nadahnjuje indijskom književnošću i duhovnošću (*Brdo iznad oblaka*, 1987).

U Hrvatskom su narodnome kazalištu krajem 19. stoljeća, pod intendanturom Stjepana Miletića, postavljene dvije klasične indijske drame: Kālidāsina *Śakuntalā* i Šudrakina *Glinena kolica* u prijevodu Augusta Harambašića s njemačkoga jezika. Šudrakinu je dramu *Glinena kolica* sa sanskrtskoga izvornika na hrvatski prevela Klara Gönc Močanin. Dramu je u Hrvatskome narodnome kazalištu postavio Mladen Škiljan, a za godinu 1978. – 1979. dobila je nagradu za najbolju kazališnu izvedbu sezone.

Indijski pjesnik Rabindranath Tagore dobio je 1913. Nobelovu nagradu za književnost za zbirku *Gitāñḍali* koju već iduće godine na hrvatski prevodi Pavao Vuk-Pavlović nakon čega slijede prijevodi Alojza Gradnika, Davida S. Pijadea, Ise Velikanovića pa sve do Vesne Krmpotić (1961). U Hrvatskome narodnom kazalištu postavljena je 1915. Tagoreova drama *Ācitra*. Tagore je utjecao na V. Nazora, T. Ujevića, V. Krmpotić i Ivanu Brlić-Mažuranić koja ga je i upoznala prilikom njegova posjeta Zagrebu 1926. Ona se s Tagoreom i dopisivala; iako ništa od Tagoreovih odgovora nije sačuvano, sigurno je da joj je i odgovarao (Matišić, 1991). Uvod u posjet Zagrebu bilo je objavljivanje knjige *Nacionalizam* u prijevodu Antuna Barca, romana *Dom i svijet* u trima prijevodima od 1922. do 1926. kao i zbirke pjesama *Vrtlar* u prijevodu Ise Velikanovića, koji su zabilježili veliku popularnost kod naše publike.

Tagore je uvjerljivo najprevođeniji indijski pisac u Hrvatskoj i njegova se široka popularnost očituje čak i u brojkama. Tako je zbirka *Vrtlar* u prijevodu Davida S. Pijadea doživjela sedam izdanja s time da je od 1955. do 1983. tiskano čak 65 000 primjera. Grčićev je prijevod iste zbirke na hrvatski jezik izašao 1994. Spomenimo i vrsne

¹³ *Economy (The) of Human Life, translated from an Indian Manuscript, written by an ancient Bramin. To which is prefixed an account of the manner in which the said manuscript was discovered* (London 1750) (Korade, 1997: 390).

prijevode *Gitāñḍali* Vesne Krmpotić iz 1961., kao i njezin izbor iz pjesničkih zbiraka nazvan *Zlatopis* iz 1983. Roman *Dom i svijet* izašao je u više izdanja, a 1940. izašao je i hrvatski prijevod romana *Brodolom*. U novije su vrijeme od 2005. do 2008. u prijevodu Roberta Mandića tiskane pjesničke zbirke *Gitāñḍali*, *Ljubavnikov dar* i *Prijelaz, Sakupljanje voća i još poneki plod* te predavanja Čovjekova vjera, *Osobnost* i *Sādhanā*.¹⁴

Za promicanje indijske filozofije u našoj sredini osobito je zaslužan Čedomil Veljačić koji je studirao filozofiju u Zagrebu, a indologiju u Rimu i Bonnu. Po povratku sa studija, Veljačić je objavio knjige *Filozofija istočnih naroda I i II* (1958). Na Odsjeku za filozofiju u Zagrebu utemeljio je 1965. Katedru za filozofiju azijskih naroda, a već 1966. otišao je na Śrī Lañku i postao budističkim redovnikom pod imenom Bhikkhu Nāñajivako. Nakon odlaska iz Zagreba objavio je niz radova o indijskoj filozofiji i budizmu,¹⁵ te prijevode sa sanskrta i srednjindijskoga jezika pālīja.¹⁶ Veljačića je na katedri 1975. naslijedila Rada Iveković koja je doktorirala 1972. na sveučilištu u Delhiu. Objavila je knjige *Rana buddhistička misao* (1977), *Pregled indijske filozofije* (1981) i *Počeci indijske misli* (1981) i druge.

Institucionalno se na Sveučilištu u Zagrebu sanskrt poučava od 1876., od samoga početka otkako je ustrojeno moderno sveučilište. Sanskrt su predavali Leopold Geitler, Tomo Maretić, Josip Florschütz, Đuro Škarić i Anton Mayer u sklopu slavističke i indoeuropeističke nastave. Sam studij indologije osnovao je 1959. profesor Radoslav Katičić prilikom posjeta indijskoga ministra obrazovanja Humayuna Kabira Zagrebu. Katičić se u indologiji usavršavao na Sveučilištu u Tübingenu kod slavnoga indologa Paula Thiemea i njegova asistenta Georga Budrussa. Studij indologije ustrojio je na ozbiljnim filološkim znanstvenim temeljima i njegov su pristup nastavili njegovati njegovi nasljednici i nakon njegova odlaska na Sveučilište u Beču 1977. U sklopu se studija indologije u Zagrebu pod Katičićem stao poučavati i novoindijski hindski jezik te srednjindoarijski jezici. Na studiju se poučava i o indijskoj povijesti, kulturi, književnosti, religiji i filozofiji. Od svih prinosa Katičićevih nasljednika na studiju indologije, zbog ograničenosti prostora valja spomenuti neke od najvažnijih.¹⁷ Prvo djelo koje valja spomenuti svakako je Katičićeva monumentalna *Stara indijska književnost* (1973). Milka Jauk-Pinhak bavila se indoarijskim jezikoslovljem, Filipom Vesdinom i budizmom. Zdravka Matišić bavila se sanskrtskim epovima, kāvyom, a osobito Pañcatantrom. Osobit je pečat na studiju ostavila u području novoindijske filologije,

¹⁴ Za bibliografiju Tagoreovih prijevoda na hrvatski, srpski, makedonski i slovenski jezik do 1983. vidi Grubić (1984).

¹⁵ *Schopenhauer and Buddhism* (1970), *Studies in Comparative Philosophy*, Vol. I: *Schopenhauer, Nietzsche, Existentialism and Buddhism* (1983), *A Buddhist Philosophy of Religion* (1992), *Razmeđa azijskih filozofija I i II* (1978), *Indijska i iranska etika* (1980), *Ethos spoznaje u evropskoj i u indijskoj filozofiji* (1982).

¹⁶ *Pjesme prosjaka i prosjakinja* (1990), *Dhammapada* (1990), *Oblak glasonoša* (1971).

¹⁷ Za detaljniji prikaz djelovanja hrvatskih indologa do 2012. vidi Ježić (2012).

indijske sociolingvistike¹⁸ i kulturnim vezama Indije i Hrvatske. Objavila je zajedno s Matom Križmanom knjigu o Nikoli Ratkaju (2002) i o Filipu Vesdinu (2007). Hindski lektor Sheoraj Singh Jain prevodio je s hindskog na hrvatski, i s hrvatskoga, slovenskog i makedonskog na hindski. Objavio je antologiju *Suvremena hindska poezija* (1979). Mislav Ježić, dugogodišnji profesor i voditelj studija indologije uvelike je zaslužan za ustroj sadašnjega studija indologije u Zagrebu gdje je ostavio poseban pečat u staroindijskim studijima odgojivši generacije studenata. Bavi se ponajviše Vedama i sanskrtskim epovima, indijskim religijama, filozofijom, poredbenom filologijom i jezikoslovljem. Napisao je monografiju *Ṛgvedski himni. Izvori indijske kulture i indoeuropsko nasljeđe* (1987), *Ṛgvedske upanišadi: Aitareya i Kauṣītaki* (1999), *Amaruśataka. Amarukina Stotina. Stotina prizora ljuvenih* (2011), Hellada i Indija: poredbenofilozofijske rasprave (2016), a sudjeluje u novome prijevodu Ṛksamhite na njemački pod uredništvom M. Witzela i T. Gotōa (2007). Uz knjige je objavio preko stotinu članaka i rasprava. Klara Gönc Moačanin napisala je knjige *Izvedbena obilježja klasičnih kazališnih oblika: grčka tragedija - indijska nāṭya - japanski nō* (2002) i objavila zbirku članaka *Sahṛdaya – književno putovanje sa srcem u Indiju* (1996). Goran Kardaš objavio je prijevod Bhagavad-Gīte s detaljnom filozofsko-filološkom studijom (2006), a Ivan Andrijanić knjigu *Filozofija vedānte* (2012). Krešimir Krnic je 2016. objavio prijevod s uvodnom studijom izbora iz kratkih priča Huseina Sadaata Mantoa (*Preko granica: pripovijetke o ljubavi, ludosti i ratu*, 2016). U ovoj se godini očekuje i izlazak *Sanskrt-ske gramatike* Ivana Andrijanića u izdanju Školske knjige.

Jedan je od najvećih uspjeha hrvatske indologije redovita sanskrtistička konferencija *Dubrovnik International Conference on the Sanskrit Epics and Purāṇas* (DICSEP), koju je sa skupinom najvećih svjetskih stručnjaka u tom polju utemeljio 1994. Mislav Ježić. Konferencija se održava svake tri godine i do sada ih je održano osam. Radovi konferencije izlaze u zbornicima koje su, osim stranih urednika, uređivali i Radoslav Katičić, Mislav Ježić i Ivan Andrijanić, a izdao ih je HAZU. Studenti indologije također su aktivni u mnogim poljima. Redovito, svake tri godine organiziraju *Srednjoeuropsku međunarodnu konferenciju studenata indologije* (MESIC), a s konferencije 2015. studenti su sami uredili i izdali zbornik radova. Uz to, 2017. započeli su i konferenciju komparativnih religija KONKOREL, s koje će zbornik radova izaći 2018. Studenti su uz to izdali i zbirku prijevoda kratkih priča suvremene indijske književnosti koje su samostalno preveli s hindskoga jezika.

¹⁸ Pañcatantra: u najstarijoj sačuvanoj recenziji *Tantrākhyaṅyiki* (1980, 1999), *Elementi hindske gramatike* (1996).

4. Hrvatski putnici i misionari u Indiji

Podaci o putnicima u Indiju iz naših krajeva ponešto su oskudni za razdoblje do 18. stoljeća. Kao osnova za ovaj kratak prikaz poslužila je monografija Karmen Bašić (1999) nastala velikim dijelom na temelju građe koju je krajem pedesetih godina u Indiji prikupio Svetozar Petrović.¹⁹

Prvi putnik u Indiju koji se povezuje s našim krajevima svakako je Marco Polo. On je s ocem Niccolòm i stricem Matteom (Maffeom) 1271. posjetio Kinu, a na povratku su posjetili 1292. i Indiju. Marco, u zarobljeništvu u Genovi, ispričao je svoje doživljaje iz Azije (pa tako i Indije) Rustichellu iz Pise koji ih je zapisao i s Marcovim odobrenjem objavio kao knjigu na francuskome jeziku.²⁰ Problem s Polom još je nerazjašnjeno pitanje podrijetla njegove obitelji i nedostatak arhivske građe kojom bi se mogla dokazati njegova veza s Korčulom.

Problem s kasnijim putnicima su njihova imena, koja su često iskrivljena, pa se ne može utvrditi odakle potječu, a u arhivima počesto nije jasno radi li se o Indiji ili Americi koja se u starijim izvorima naziva (zapadnom) Indijom.

U svakom je slučaju Dubrovčanin s Lopuda Vice Buna (1559. – 1612.) u službi španjolskih kraljeva plovio po „oba svijeta” što se vjerojatno odnosi na Indiju i Ameriku (Bašić, 1999: 77–80). Bašić je (1999: 74–112) argumentirala tezu za prisutnost dubrovačkih trgovaca u Indiji u 16. st. U Goi, na zapadnoj obali indijskoga potkontinenta, trgovci iz Dubrovnika bogato su uresili crkvu Sv. Vlaha (São Braz). Na temelju toga svjedočanstva, koje navodi Jakov Lukarević (1605),²¹ neki su istraživači pretpostavili postojanje dubrovačke kolonije São Braz u blizini Goe, ali za potvrdu te tvrdnje za sad nema dovoljno dokaza (Bašić, 1999: 85–93).

S druge strane, neki su Hrvati koji su do Indije došli kao zarobljenici u ratovima s Osmanlijama sudjelovali u borbama indijskih muslimanskih vladara Guđarata s Portugalcima. Ovdje je osobito zanimljiva hipoteza Vladimira Mažuranića (1925) prema kojoj bi se Malik Ayāz, namjesnik guđaratskih sultana i zapovjednik bogate utvrđene luke Diu na poluotoku Kathiawaru, mogao poistovjetiti s Jakovom Dubrovčaninom (Giacomo Raguseo), kojega Lukarević 1605. spominje kao jednoga od ljudi koji su Sulejmama Veličanstvenog molili za pomoć u borbama s Portugalcima oko grada Diua. Zanimljivo je da je prema tom radu Vladimira Mažuranića Ivana Brlić-

¹⁹ Neobjavljenim se rukopisom Karmen Bašić iz 1970., na temelju kojega je monografija postumno tiskana 1999., već služio Mislav Ježić (1984: 2068–2071) prilikom prikaza putnika s područja tadašnje Jugoslavije u Indiji od 13. do 19. st.

²⁰ *Le livre de Marco Polo citoyen de Venice, dit Million, ou l'ont conte les merveilles de monde*, 1298. Autograf djela nije sačuvan, ali su sačuvana tri rukopisa izvornoga djela. Redakcije, prerade i prijevodi sačuvani su u oko 80 rukopisa (Bašić, 1999: 23).

²¹ *Copioso ristretto degli annali di Ragusa*, Venezia 1605.

-Mažuranić napisala svoj roman *Jaša Dalmatin potkralj Gudžerata* koji je izdan 1937. u Zagrebu.

U bitci za Diu, za koju je od Sulejmama Veličanstvenog pomoć molio među ostalima i Jakov Dubrovčanin, sudjelovao je zasigurno i Juraj Hus iz Rasinja kod Koprivnice. Njega su na povratku sa studija latinskoga u Pečuhu 1532. zarobili Turci koji su se vraćali iz opsade Kisega. Iz Carigrada je nakon bezbrojnih peripetija i putovanja preko Kaira, Meke, Džide i Sueza stigao u Indiju, gdje je učestvovao u neuspješnom pohodu na Portugalce u Diu nakon čega je 1540. uspio pobjeći. Putopisno djelo u kojem opisuje svoj put naziva se *Description peregrinationis Georgii Huszthii*. Djelo se sačuvalo u rukopisu da bi ga tek 1881. uredio i objavio Petar Matković.²²

U 17. st. prvi misionar iz Hrvatske, Nikola Ratkaj (1601. – 1662.), boravi u Indiji. O tome boravku svjedoči šest Ratkajevih pisama na latinskom i po jedno na talijanskom i portugalskom pisanima u Goi. Pisma je kritički izdao i preveo Mate Križman (1990, 2002).²³ Svakako je najvažniji među našim misionarima u Indiji bio Filip Vesdin (1748. – 1806.), rođen u mjestu Hof am Leithaberge (hrv. Cimof) u Donjoj Austriji.²⁴ Poznat pod redovničkim imenom Paulinus a Sancto Bartholomaeo pripadao je redu bosonogih karmelićana. Proveo je kao generalni vikar, apostolski vizitator i rektor Verapolitanskoga seminara 13 godina (od 1776. do 1789.) na Malabarskoj obali Arapskoga oceana u današnjoj indijskoj saveznoj državi Kerali. Naučio je dravidski malayalamski jezik i sanskrt i uspostavio dobre veze sa hinduističkim kraljem Ramom Varmom. Kad se vratio u Europu, postao je profesorom orijentalnih jezika u misijskom centru Svete kongregacije za promicanje vjere. Vesdin je napisao dvije sanskrtke gramatike, *Sidharubam seu grammatica Samscrdamica* (1790.), i poboljšanu *Vyacaranam seu locupletissima Samscrdamicae linguae institutio* (1804), prve dvije tiskane sanskrtke gramatike u Europi. Najpopularnije je Vesdinovo djelo bilo putopis *Viaggio alle Indie orientali* (1796), koje je bilo prevedeno na francuski, engleski i njemački. Vesdinovo djelo *Systema Brahmanicum, Liturgicum, Mythologicum, Civile* (1791) posvećeno je brahmanističkoj kulturi i prikazuje obrede, bogove, društvene staleže i njihove razlike. Iako su Vesdinova su djela u početku bila vrlo čitana i široko prihvaćana, utemeljenje indologije kao znanstvene discipline valja pripisati britanskomu krugu kolonijalnih dužnosnika i učenjaka smještenih u Fortu Williamu u okolici Kolkate. Oni su vrlo brzo nakon izlaska Vesdinovih djela u suradnji s indijskim učenicima stali tiskati vrlo pouzdane priručnike i sanskrtka izdanja koja su brzo zasjenila Vesdinove pionirske pothvate.

²² Matković je 1881. objavio i studiju pod nazivom Đuro Hus, Hrvat iz Rasinje, glasoviti putnik XVI. vijeka (*Rad JAZU*, 55).

²³ Pisma je prvi objavio 1925. Ivan Bojničić pod naslovom „Hrvatski misionar u XVII. vijeku” (*Vjesnik Kraljevskog arkiva*).

²⁴ Više o Vesdinu vidi Wetzl (1936), Rocher (1961, 1977); Jauk-Pinhak (1984a, 1984b, 1990), Slamnig (1968, 1991), Sekulić (1999), Matišić (1990, 2000, 2007), Van Hal (2004. – 2005.), Andrijanić (2017).

Na inicijativu prof. dr. sc. Zdravke Matišić sa zagrebačkoga Odsjeka za indologiju, uz pomoć prof. Menona, rektora Sveučilišta Lal Bahadur Shastri Rashtriya Sanskrit Vidyaapeeth u Delhiju, na muzej u Trivandrumu postavljena je spomen-ploču za Vesdina.²⁵

Za misionarsku je djelatnost hrvatskih misionara osobito važna misija u Bengaliju, u sjeveroistočnoj Indiji. U Kolkatsku kršćansku zajednicu, koja je 1886. pripala belgijskim isusovcima, 1925. stigla su dva zagrebačka isusovca, o. Antun Vizjak i o. Pavao Mesarić. S njima započinje rad misijske pokrajine Bengalije u koju redovito odlaze misionari iz Hrvatske i Slovenije. Bengalska misija izdavala je i časopis *Katoličke misije* u kojem su misionari objavljivali razne priloge o Indiji: pisma, članke, izvješća o djelovanju i sl.²⁶ Rad misijske pokrajine Bengalije karakterizira najvećim dijelom humanitarni rad. Sredstvima darivatelja (nerijetko iz domovine) sagrađeno je više škola, bolnica, kuća za udovice. Ježić ističe da je broj pokrštenih ostao neznatan, a da se za misionare „ne može poreći da spremno prihvaćaju da opseg rada na pokrštavanju... daleko zaostane ... za opsegom rada na gospodarskoj zdravstvenoj i obrazovnoj pomoći najsiromašnijem stanovništvu” (1984: 2073).

5. Političke i gospodarske veze Hrvatske i Indije²⁷

Kao početak prikaza političkih veza može se ovdje reći nešto o utjecaju Mahatme Gandhija na Stjepana Radića. O tom se utjecaju nije mnogo govorilo, ali on je znatan. Radić je 1924. dao prevesti s francuskoga i tiskati knjigu Romaina Rollanda *Mahatma Gandhi* pod znakovitim naslovom *Naš Gandhi*. Za knjigu je Radić napisao i predgovor gdje uspoređuje nenasilni pokret Gandhijev s hrvatskim seljačkim pokretom. Ježić (1984: 2076) navodi kako je ljevičarski tisak u Hrvatskoj (M. N. Roy u *Književnoj republici* 1924.) Gandhija smatrao buržoarskim reakcionarom, a u časopisu *Katolička misija* ga se smatrao demagogom, a njegovu politiku kameleonskom (vidi i Bašić, 1999: 172). Između takvih negativnih ocjena Radić je želio knjigom o Gandhiju pojačati „hrvatski seljački pacifizam”. Radić je o Gandhiju i Indiji pisao u šest objavljenih članaka.²⁸ Radić i Gandhi su u mnogočemu bili usporedivi. Obojica su stekli kvalitetnu naobrazbu izvan domovine, političkim su se radom uspjeli približiti narodu,

²⁵ Na ploči je na sanskrtnu, malajalamskome, engleskome i hrvatskom zapisano: „Ivan Filip Vesdin, Gradišćanski Hrvat, bosonogi karmelićanin, s redovničkim imenom Paulin od Svetog Bartolomeja, misionar u Malabaru od 1776. do 1789. Autor prve tiskane sanskrtske gramatike i preteča indijskih i indo-europskih studija u veliku čast svoje domovine i hrvatskog i indijskog naroda.”

²⁶ Vidi Bašić (1999: 166–174) za djelovanje misije do 1940. Vidi također Ježić (1984: 2072–2073) za djelovanje misije i nakon 1940.

²⁷ Za podatke o gospodarskoj suradnji Hrvatske i Indije zahvalio bih osoblju veleposlanstva Republike Indije u Zagrebu koje mi je brzo i spremno ustupilo sve tražene podatke.

²⁸ Čovječanski nacionalizam Indije, Dom 17/1924; *Kako se bore najveći seljački narodi*, Dom 32/1924; *Hrvatski mirovni i indijski nacionalni pokret*; Dom 47/1924; Četiri svjetska seljačka velikana, Dom

bili su zatvarani zbog svojega djelovanja, a svoje su ciljeve nastojali postići nenasilnim metodama zbog čega su naišli na neodobranje onih sunarodnjaka koji su se za ideale htjeli boriti oružjem. Na žalost, oba su narodna tribuna, promicatelja nenasilja završila tragično atentatom; Radić hicima Puniše Račića u Beogradu 1928., Gandhi hicima Nathurama Godsea 1948.

Kroz bivšu je Jugoslaviju Hrvatska i prije ostvarivanja neovisnosti učestvovala u gospodarskim i političko-ekonomskim vezama s Indijom, osobito preko pokreta nesvrstanosti u kojima su, uz ostale, ključne uloge imali Josip Broz Tito i indijski predsjednik vlade Jawaharlal Nehru. Taj period, zanimljiv u mnogočemu, zbog raznih ograničenja vremenskih i prostornih neće biti u ovome radu obrađen. Zato će očište ovoga kratkog pregleda biti na vezama uspostavljenima ili nastavljenima u vrijeme nakon uspostave hrvatske neovisnosti.²⁹

Indija je priznala neovisnost Republike Hrvatske u svibnju 1992., a diplomatske su odnose obje države uspostavile 9. srpnja te godine. Hrvatska je diplomatska misija u Indiji sa sjedištem u Delhiju započela s radom u veljači 1995. Prvi je naš veleposlanik bio istaknuti liječnik i pjesnik Drago Štambuk za čijega je mandata 1998. osnovan i lektorat hrvatskoga jezika na Sveučilištu u Delhiju koji radi i danas slaveći ove godine dvadesetu godišnjicu rada.³⁰ Indijska je diplomatska misija u Zagrebu otvorena 28. travnja 1996., a uzdignuta je na razinu veleposlanstva u siječnju 1998.

Što se tiče gospodarske suradnje, to su veze na kojima još valja raditi imajući na umu neiskorišteni gospodarski potencijal i interese obiju zemalja. Prema podacima Hrvatskoga zavoda za statistiku (<http://www.indianembassy.hr/pages.php?id=34> i Monthly Economic Newsletter) ukupna je razmjena za 2016. vrijedila skromnih 111 650 000 €. Vanjskotrgovinski udio vezan uz Indiju činio je u 2016. samo 0,3 % hrvatske vanjske razmjene. U 2017. došlo je da rasta trgovine pa je od siječnja do listopada razmjena vrijedila 124 400 000 €. Iz tablice se ipak vidi postupni rast (za 2017. podaci su dostupni za razdoblje od siječnja do listopada):

Tablica 1. Bilateralna trgovina između Hrvatske i Indije (u milijunima eura)

Godina	2013.	2014.	2015.	2016.	siječanj – listopad 2017.
Hrvatski izvoz	6,82	13,50	17,53	11,05	14,22
Hrvatski uvoz	72,67	88,19	104,5	100,60	110,18
Ukupna trgovina	79,49	101,69	122,03	111,65	124,40

9/1925; *Pomiratelj i spasitelj Indije Mahatma Gandhi*, Narodni Val 134/1927; *Pobuna Azije*, Božićnica 1928. (prema Ježić, 1984: 2076).

²⁹ Zainteresirani za gospodarske, geopolitičke i političke odnose Jugoslavije i Indije mogu za prvu ruku uzeti *Naše teme*, god. XXV III, br. 10 (1984).

³⁰ U vrijeme Jugoslavije, šk. g. 1966./1967. otvoren je hrvatsko-srpski lektorat na Sveučilištu u Delhiju (Matišić 1984: 2082).

Zasad su indijska ulaganja u hrvatsku industriju bila pretežno u području farmaceutike i informatike. Što se tiče hrvatskoga ulaganja u Indiju, Pliva je za sad jedina hrvatska tvrtka koja je ulagala u Indiji otvorivši razvojno-istraživački centar za bioispitivanja generičkih proizvoda u Goi.

S druge su strane indijske investicije u Hrvatsku veće. Tako je indijski koncern ACG Worldwide sa sjedištem u Mumbaiju uložio velika sredstva u tvrtku Lukaps u Ludbregu koja proizvodi kapsule za lijekove. Danas je tvrtka ACG Lukaps postala treći najveći dobavljač želatinskih kapsula u Europi. ACG Worldwide najavio je 2016. dodatno ulaganje od 35 milijuna eura i povećanje broja zaposlenika na 330. Nadalje, koncern ACG Worldwide, pod kojim posluje tvornica Lukaps u Ludbregu, kupila je hrvatsku informatičku tvrtku IN2trace specijaliziranu za razvoj softverskih rješenja u području serijalizacije u farmaceutskom sektoru sa sjedištem u Bjelovaru. Tvrtka CIPLA Ltd., drugi najveći indijski proizvođač lijekova iz Mumbaija kupila je 2013. hrvatsku tvrtku Celeris koja se bavi distribucijom farmaceutskih proizvoda. Godine 2017. riječka farmaceutska tvrtka JGL potpisala je dva petogodišnja ugovora o licenciranoj suradnji s indijskom farmaceutskom kompanijom Dr. Reddy's, koja posluje na 25 svjetskih tržišta. U kolovozu 2013. indijska tvrtka HLL Biotech Limited (HBL) potpisala je ugovor s Hrvatskim imunološkim zavodom u Zagrebu o isporuci cjepiva i transferu tehnologije za proizvodnju cjepiva protiv morbila. Orient Green Power (Europe) BV, u vlasništvu tvrtke Orient Green Power Company Limited iz Chennaija u Indiji, uložila je 17,4 milijuna eura u izgradnju vjetroelektrana kod Šibenika u 2011. U Karlovcu je 24. travnja 2017. službeno otvoren centar Infosys za razvoj koje je zaposlio 100 kvalificiranih inženjera iz Hrvatske i planira proširiti poslovanje i udvostručiti broj zaposlenih tijekom 2018. Prema materijalima veleposlanstva, predstavnici indijskih ulagača predstavili su hrvatskim tvrtkama sudjelovanje u indijskim razvojnim programima kao što su *Make in India*, *Pametni gradovi*, *Digitalna Indija* itd. U materijalima (*Monthly Economic Newsletter* i mrežne stranice veleposlanstva) ističe se da su indijski gospodarstvenici tijekom 2017. identificirali tvrtke *HS Produkt* i *Šestan Busch* iz područja obrambene industrije kao potencijalne partnere. S druge strane indijska je strana zainteresirana za suradnju s tvrtkama *Infobip*, *Pitaya Solutions* i *Energomobil* (inovacije); s *Hrvatskim autocestama* (infrastruktura) i s *Energospektrom* (biomasa). Radi ojačavanja gospodarskih veza i povećanja ulaganja indijska ministrica za trgovinu i industriju Nirmala Sitharaman posjetila je Hrvatsku u veljači 2017. kad je potpisan Sporazum o gospodarskoj suradnji između Indije i Hrvatske.

Literatura

1. Bašić, Karmen. 1999. *Putnici u Indiju iz naših krajeva*. Zagreb: Sekcija za orijentalistiku Hrvatskoga filološkoga društva i Filozofski fakultet u Zagrebu.
2. Beekes, Robert Stephen Paul. 2011. *Comparative Indo-European Linguistics: An Introduction. Second edition Revised and corrected by Michiel de Vaan*, Amsterdam: Benjamins.
3. Bopp, Franz. 1816. *Über das Conjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache*. Frankfurt am Main: Andreäische Buchhandlung.
4. Borissoff, Constantine L. 2015. Antun Mihanović And His Contribution To Slavonic-Sanskrit Comparative Studies. *Filologija*, 64: 1–36.
5. De Vaan, Michiel. 2008. *Etymological Dictionary of Latin and the other Italic Languages, Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series Vol. VII*. Leiden i Boston: Brill.
6. Grubić, Vesna. 1984. *Kulture Istoka*, nulti broj, 80–84.
7. Jauk-Pinhak, Milka. 1984a. Filip Vezdin, De Latini Sermonis Origine. *Živa antika*, 34 (1/2): 133–138.
8. Jauk-Pinhak, Milka. 1984b. Some Notes On The Pioneer Indologist Filip Vezdin (Paulinus a Sancto Bartholomaeo). *Indologica Taurinensia*, 12: 129–137.
9. Jauk-Pinhak, Milka. 1990. Hinduizam u Vezdinovu djelu Systema Brahmanicum. U: *Hrvatske Indije (Most/The Bridge, Journal of Croatian Literature 4)*, ur. Zdravka Matišić, 247–258.
10. Ježić, Mislav. 1984. Povijesne veze između naroda Jugoslavije i Indije. *Naše teme*, XXV III (10): 2061–2079.
11. Ježić, Mislav. 2012. Hrvatska indologija: povijest i sadašnjost: projekti, prinosi i publikacije. *Književna smotra: Pola stoljeća hrvatske indologije*, XLIV, 166 (4): 5–16.
12. Katičić, Radoslav. 1973. *Stara indijska književnost, Sanskrtska, Palijska i prakrtska*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
13. Katičić, Radoslav. 2008. Indija u staroj hrvatskoj i srpskoj književnosti. U: *Boristenu u pohode*. Zagreb: Matica hrvatska, 223–239.
14. Korade, Mijo. 1997. „Indijanski mudroznaneć” u hrvatskoj književnosti. U: *Dani hvarskog kazališta: eseji i građa o hrvatskoj drami i teatru: Hrvatska književnost uoči preporoda*, ur. Batušić, Nikola, 384–396, Split: Književni krug Split.
15. Križman, Mate. 1990. Pisma Nikole Ratkaja iz Indije. U: *Hrvatske Indije (Most/The Bridge, Journal of Croatian Literature 4)*, ur. Zdravka Matišić, 109–194.
16. Lazarević Di Giacomo, Persida. 2011. Indijanski mudroznaneć (1825) i Indijanski mudroznaneć (1833) u jednoj veoma uspješnoj evropskoj književnoj mistifikaciji. *Croatica et Slavica Iadertina*, VII/I: 53–81.
17. Matasović, Ranko. 2004. *Gender in Indo-European*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
18. Matišić, Zdravka. 1999. *Pañcatantra: prijevod, predgovor i tumačenje*. Zagreb: Naklada Ljevak.
19. Matišić, Zdravka. 1984. Kulturna suradnja Jugoslavije i Indije. *Naše teme*, XXV III (10): 2080–2091.
20. Matišić, Zdravka. 1990. Od Vezdina do Vezdina. U: *Hrvatske Indije (Most/The Bridge, Journal of Croatian Literature 4)*, ur. Zdravka Matišić, 215–217.
21. Matišić, Zdravka. 1991. Tagore i Ivana Brlić-Mažuranić. *Književna smotra*, 84.

22. Matišić, Zdravka. 2000. Ivan Filip Vezdin (stanje i perspektive istraživanja). U: *Trava od srca. Hrvatske Indije II*, ur. E. Čaušević, E. et al., 552–569, Zagreb: Sekcija za orijentalistiku Hrvatskoga filološkoga društva i Filozofski fakultet u Zagrebu.
23. Matišić, Zdravka i Križman, Mate. 2002. *Indije i Tibet Nikole Ratkaja*. Zagreb: Sekcija za orijentalistiku Hrvatskoga filološkoga društva i Filozofski fakultet u Zagrebu.
24. Matišić, Zdravka. 2007. *Radost, strah, predanost: prilozi za biografiju Ivana Filipa Vesdina – Paulina a Sancto Bartholomaeo / Joy, fear, dedication: contribution to the biography of Ivan Filip Vesdin–Paulinus a Sancto Bartholomaeo*. Zagreb: Sekcija za orijentalistiku Hrvatskoga filološkoga društva i Filozofski fakultet u Zagrebu.
25. Mažuranić, Vladimir. 1925. Melek Jaša Dubrovčanin u Indiji g. 1480.–1528. i njegovi prethodnici u Islamu prije deset stoljeća. *Zbornik kralja Tomislava*, 17: 219–290.
26. Mihanović, Antun. 1823. Zusammenstellung von 200 Laut- und Sinnverwandten Wörtern des Sanskrites und Slawischen. *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst*, 66, 67, i 71.
27. Nodilo, Natko. 1885.–1890. Religija Srba i Hrvata na glavnoj osnovi pjesama, priča i govora narodnog. *Rad JAZU*, 77–86; 89; 91–94; 99–102.
28. Rocher, L. 1961. Paulinus a S. Bartholomaeo on the Kinship of the Language of India and Europe. *The Adyar library bulletin Brahnavidyā*, 25: 321–351.
29. Rocher, L. 1977. *Dissertation on the Sanskrit language by Paulinus a S. Bartholomaeo: with an introductory article, a complete English translation, and an index of sources*. Amsterdam: Benjamins.
30. Schlegel, Friedrich. 1806. *Über die Sprache und Weisheit der Indier*. Heidelberg.
31. Sekulić, A. 1999. Razmišljanja Ivana Filipa Vezdina. *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 49–50: 191–204.
32. Slamnig, Ivan. 1968. Filip Vezdin (1748. – 1806.), pionir evropske indologije. *Rad JAZU*, 10: 550–554.
33. Slamnig, Ivan. 1991. Ivan Filip Vezdin (1748.–1806.), pionir evropske indologije i komparativne filologije. *Grada za povijest književnosti Hrvatske HAZU*, 33: 1–28.
34. Van Hal, Toon. 2004.–2005. Language comparison in Paulinus a Sancto Bartholomaeo (1748–1806): aims, methodological principles. *Bulletin d'études indiennes*, 22–23: 323–336.
35. Wetzl, Leopold. 1936. *Der österreichische Karmelit Paulinus à S. Bartholomaeo: Persönlichkeit und Werk*. Wien: Graphische Lehr- und Versuchsanstalt.

Internetski izvori

36. *Monthly Economic Newsletter*, 15/17. 2017. Zagreb: Embassy of India. <http://www.indianembassy.hr/pages.php?id=77>.
37. *Office of the Registrar General & Census Commissioner*. http://www.censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_Online/Language/Statement5.aspx.
38. <http://www.indianembassy.hr/pages.php?id=34>. 31. siječnja 2018.

Croatia and India: Cultural, political and economic ties

Abstract

Croatia and India are linked from the ancient antiquity of Indo-European linguistic and cultural unity that is reflected in the remnants of Slavic pre-Christian heritage preserved in folklore and folk culture. Radoslav Katičić synthesized all the traces of “our old faith” in a comparative and historical Indo-European perspective. The Dubrovnik merchants were already present in the 16th century on the west coast of the Indian Peninsula. Particularly important in cultural exchange were Croatian missionaries, in particular Carmelite monk Filip Vesdin who published in 1790 the first printed Sanskrit grammar in Europe. At the University of Zagreb, the Sanskrit teaching started in 1876, and the study of indology was founded in 1959. It seems that economic activities fell behind the cultural activities. Despite far better trends in recent years, economic relations still far below the abilities. Trends, however, announce that in the near future there will be a much stronger economic co-operation between Croatia and the rapidly growing Indian economy.

Keywords: India, culture, missionaries, diplomacy, Croatia